

Ми — протяг золотий в історії держав

Романі Яг

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ

№11 (40), середа, 6 червня 2001 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Кореспонденти "Романі Яг" перевірили критичний сигнал

ОРДА ПІД ІМЕНЕМ - БЕЗДУШНІСТЬ

Здавалося, що не 1566 року село Діда, зокрема його вулиця Дружби, зазнало спустошувального нападів кримських орд, а п'ятого місяця третього тисячоліття.

Давно вже канув у Лету колгоспи імені Карла Маркса. Землі розпаювали. Втім послушаємо колишнього колгоспника, який чи не десять літ трудився на фермі, - рома п. Кулчара:

- Доки ми - працював у колгоспі в тваринництві. Роботою дорожив. Про мене завжди говорили лише добрі слова. А наше господарство славилися, окрім вирощування зернових, ще й тваринницьким напрямом діяльності. Який уже рік мої руки не мають твердої роботи. Ще мені далеко до пенсії, а змушений жити на ті 40 харбованців (пенсії), які отримує дружина. Вона на кілька років старша. Запитуйте, скільки соток землі отримав від розпаювання? Жодної. Як і інші роми табору. Давали нам десь на пусириях, далеко від села. Знаємо, що там хіба

пілого - він ніби подався на ринку порибалити, розговорилися з мешканцями табору. За якихось десять хвилин зійшлися майже всі. Чимало про табір розказали подружжя Тібор та Віра Божани. Сьогодні у них велика сім'я - 14 чоловік. Бров, якого рік тому обрали, у від'їзді.

- Як мають люди вашого табору?

- Ледве яке живемо, - відкасує господаря, яка час від часу відлучається до вогнища, на якому вариться щось у казані. - Це готую обід на 14 осіб. Лише раз на день готуємо. Наші роми не привчені красти. Заробітки дуже важкі. Наймаємося на різні роботи. Доки так продовжуватиметься?

Двадцять сім родин у таборі с.Діда. Власне, важко назвати табір, крім кількох десятків аварійних будиночків, які нагадують щось на кшталт літнянок.

У деякі з хат заглянули - чисто довкола... А стелі тримаються на "чесному слові". Десь 130 чоловік

товив саманні вальки, інші в таборі допомогли. А частина шиферу на дах вже закулена. Та не дає сльрада дозволу. А ночами, коли щось скрипить, скоплююся. Боюся на наш десяток голів хата завалиться...

До прохань цього немолодого трудника, який є авторитетом у таборі, варто б прислухатися молодому голові Дійдівської сльради Степану Егреші. На його ім'я написав дві заяви, аби виділили землю під новобудову - ось-ось може трапитися трагедія. Але де там! Обцяють дати дозвіл, коли забудовник внесе 250 гривень.

- Звідки мені взяти такі гроші? - з сумом каже цей натруджений чоловік.

Двадцять сім родин (130 чоловік) у своїх непоказних аварійних "шевченківських хатинках" зі страхом очікують злив, граду, дощу. Просто не хочеться вірити очам, вухам, коли чуєш:

На весь табір один туалет; Воду носять відрами від однієї помпи.

Дільничний, коли "веселим" навидється у табір, то просить все молоде чоловіче населення (хлопчата і підлітки) вишикуватися на вулиці Дружби у струнку й командують: "Ать-два. Правою... Лівою..."

Переслухано - повість написав і з бід. Та й чи вмістять її сторінки (навіть безцензурні) того всього відчаю, який лунає від людей, котрі живуть у кімнаті та кухонній однокімнатній квартири. І без тепла, а стіни з зимою продає вітер.

- Ось ця дівчинка дуже хвора. Їй два роки. Але чи зможемо порятувати, коли нема за що купити хліба. А де вже там ліки...

- У мене постійні приступи, - розповідає ще порівняно молода ромка. - Та коштів на лікування не маю.

Не сподіваються, що колись таки влада зацікавиться проблемами ромів с. Діда, жителі табору Олена Борко, Йосип та Юліана Маринко, Гізелла Кулчар.

Щодо Гізелли Кулчар, то ця ромка, маючи купу своїх дітей, виховує ще й сироту...

Конфлікт із дільничним якийсь вдалося владнати. Історія його така: Роберта Матея, молодого хлопця, який їхав на мопеді, зустрів дільничний (секретарка сльради відмовилася назвати прізвище?!). Зупинив на дорозі. Мовляв, нема документів, то забіраю "машину". Коли ж документи принесли - паспорт кинув... Не годиться, бо не є новий...

Привезли у табір кілька пакунків гуманітарки, аби зробити фотографію. Повільно заповділя лиха табору. Ніякої іншої помочі не було. Дали приміряти піджак, кілька інших речей - і забрали. На кого надіються роми з вулиці імені Дружби? Хіба що на Господа.

Ю.Зейкан

ЕПІГРАФ НОМЕРА

ДІТИ МОЇ, МОВ ЗІНИЦІ

Прошу Бога я, щоб дітям
Сили дав, куточок тихий.
Щоб вони все заповітне
Берегли й не знали лиха.

Міха Козимиренко.

ЧЕРЕЗ ГАЗЕТУ - ДО ЛЮДЕЙ

18 травня в актовому залі редакції "Романі Яг" (м.Ужгород) відбулася науково-практична конференція "Ромські засоби масової інформації: сучасний стан і перспективи." Її учасниками були журналісти ромських видань, які виходять в Україні та інших державах, керівники різних програм мас-медіа фонду "Відродження", науковці, котрі займаються питаннями національного Закарпаття, голови ромських національно-культурних організацій, активні автори газети, літератори.

Конференцію вступним словом відкрив шеф-редактор газети "Романі Яг" Аладар Адам.

Від фонду "Карпатський Єврорегіон", за фінансовою підтримкою якого і відбулась конференція, присутніх привітала Ольга Тарчинець.

Широкий спектр проблем було порушено на ній, яка, безперечно, стане новою віхою у діяльності ромських ЗМІ, в галузі ромознавства.

Детальний звіт про конференцію буде опубліковано в наступному номері газети. А у сьогоднішньому - пропонуємо витяги із двох виступів - Орхана Галіуса (м.Будапешт) та Оксани Волошенюк (м.Київ)

(Продовження на 2 стор.)

ВІТАЄМО!

Закарпатці добре знають генерала міліції Геннадія Геннадійовича Москаля. Цими днями він знову повернувся на дороге йому Закарпаття. Вітаючи нового голову обласної державної адміністрації, бажаємо з новою дружньою командою успішно працювати для блага людей, розквіту краю.

На світлинах М.Горвата: роми с.Діда.

один камінь родить. А цей гордець коло хати - і вся наша земля. До лівостки не набереться. Засадив картоплю...

Не скажеш, що Діда - село, від якого можна рукою подати до райцентру, з бідних будинки добротні, чимало двоповерхових котеджів. Мешканці мають землю, яку навчилися обробляти. У багатьох дворах є велика рогата худоба, скорять кури, інша "живність".

Нас привів у с. Діда критичний сигнал - збиткування місцевого дільничного над ромом, котрий мав мотоцикл (скоріше мопед). Доки розшукували "потер-

проживає. З них - близько двадцяти дітей шкільного віку. Жоден не відвідував протягом року навчальний заклад.

- Коли останнім часом навідувалися до вас педагогі місцевої школи?

На розмову запрошують кількох молодих ромок, до яких горнуть-ся діти.

- А вони не приходять сюди. Шандора Лароша, Брова, такі дочекалися. Та що може він зробити? Ніхто не прислухається з керівників села до нього, відмахують від будь-яких прохань.

- Я б уже своїми руками виго-

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА •

Австралія

В Австралії в будинку для престарілих помер виходець з Латвії Карліс Озолс, який у роки Другої світової війни служив у нацистській поліції. Він підозрювався у вчиненні багатьох воєнних злочинів.

Є відомості про те, що загн, в якому він служив, брав участь у розстрілах тисяч євреїв, ромів та комуністів. Після закінчення Другої світової війни, Карліс Озолс утік до Австралії. Правоохоронні органи Латвії вели розслідування цієї справи, та судовий процес так і не відбувся, повідомляє агентство AFP.

Словаччина

У м. Кошіце та його околицях, як і в інших регіонах Словаччини, розпочався перепис населення, будинків та квартир. За повідомленням директора місцевого управління статистики Словачької Республіки в Кошіце Еміла Кочіша, проблеми виникли у районі "Лунік", де мешкають переважно ромів. Із 17-ти вибраних членів комісії майже десять відмовилися від своїх функцій. Треба зауважити, деякі з них не були належно підготовленими. Наголошувалося на тому, що не потрібно було вибирати комісарів за їхню етнічною приналежністю, але згідно з тим, чи відповідають вони критеріям серйозності й чи зможуть виконати дану роботу, наприклад, у випадку потреби поради людини, як заповнити анкету.

TASR

Двісті кісцуків ромів втекли від скінів

У травні всі ромські родини з району "Турзовка" виїжджали до своїх рідних та знайомих у Жиліну та на територію Чехії. Причина — планована зустріч кількох десятків скінів.

"До рідичів пішла і моя дружина з десятима дітьми. Я ж разом із чотирма іншими ромами залишився охороняти будинки", - говорив Вінцент Балаж. "Дотепер у Турзовці" жодних інцидентів між скінами та ромами не спостерігалося, - зауважив мер міста Мирослав Рейда.

Про плановану зустріч скінів у Кісцух знало все місто. 85 поліцейських з службовими собаками слідувало за під'їзними дорогами до району "Турзовка" та за місцевими кафе й ресторанами. Та скіни змінили місце зустрічі й перенесли її у мотель "Ніка" поблизу прикордонного переходу "Сврчиновці". За словами власниці мотелю, акція проходила спокійно, й хвилювання, пов'язані з нею, були зайвими.

За словами місцевого речника Радована Кіселцу, поліція була інформована, що зустріч відбудеться в Сврчиновці. Але мала острах щодо можливої сутички між скінами та антифашистськими угрупованнями. Саме тому й була мобілізована така кількість поліцейських.

Та до жодних інцидентів справа не дійшла. "Ми прибічники народного соціалізму, - сказав 18-річний учасник зустрічі. Його дід був гардістом, а сам він визнає філософію Фрідріха Ніцше. Роми, за його словами, нижча раса, та фізичне насилля він відкидає.

Андреа Гарманова

Газета виступила. Що зроблено?

"Який табір без акордеона..."

Заступник голови Іршавської районної ради Є.Свириденко повідомив, що факти, викладені у матеріалі "Який табір без акордеона, або Як видають бажане за дійсне?", опублікованому 24 січня 2001 року, вивчені на місці з участю заступника начальника відділу містобудування і архітектури райдержадміністрації В.Ф.Штумфа, начальника управління праці та соціального захисту населення С.В.Пелехато та інших членів комісії. Проведене обстеження кожного житлового будинку із 30 ромських дворогосподарств. Житло громадян, про яких йде мова у вищезазваному матеріалі, у багатьох випадках потребує капітального ремонту, про що є відповідні висновки спеціалістів геологів, в тому числі і їхні рекомендації по укріпленню будинків. Для проведення цих робіт мешканцям буде надана посильна допомога. Стосовно хати Митровича, де завалився кут будинку, то спеціалісти рекомендують розібрати і заново звести будівлю із наявних матеріалів.

На даний час немає можливості виділити земельну ділянку О.А.Давід, бо рідний батько згоди на будівництво на "старому" місці не дає, а в іншому "кутку" села весті будівництво вона не бажає.

Зараз у селі проводиться капітальний ремонт вулиці, що веде до новообудованої школи (протяжністю близько одного кілометра).

Гуманітарна допомога всім незахищеним категоріям населення, в тому числі й ромам, ділиться пропорційно. Цього року село Арданово не було зараховане як таке, що постраждало від паводка, а тому менше отримало гуманітарної допомоги. Окрім продуктів харчування, сім'ям ромської народності роздано 30 мішків одягу. Також періодично цим сім'ям сільська рада видає у райдержадміністрацію акти обстеження матеріального стану. Згідно з ними райдержадміністрацією, управлінням праці та соціального захисту населення, Товариством Червоного Хреста, представництвом народного депутата України В.В.Медведчука надається фінансова матеріальна допомога.

Автори публікації справедливо порушують ряд важливих соціальних проблем. Такі матеріали, як згаданий, працюють на підвищення самосвідомості й самоорганізації ромських громад, і цілком ймовірно, що вже на наступних виборах 2002 року серед депутатів рад різного рівня будуть і їхні представники.

Щодо питань стану житла цієї верстви населення, то, на наш погляд, редакції та ромським громадським організаціям варто попустити питання перед органами влади вищого рівня, з тим, аби спільним зусиллям розробити і здійснити заходи по кардинальному поліпшенню умов проживання ромів.

ЧЕРЕЗ ГАЗЕТУ - ДО ЛЮДЕЙ

З націленістю на творчість

Із виступу керівника-менеджера "Ромський медіа фонд" Галиуса Орхана "Ромські засоби масової інформації в Європі"

Перша ромська газета "Джипі лорен сосайт" побачила світ у далекому 1886 році і видавалася не ромами. Минуло понад 150 років, а це видання йде до читачів і сьогодні. Для не ромів (близько людей) - надзвичайно важливо мати щось у руках - газету, журнал, вісник, бюлетень. Для ромів - ні. Ми завжди вмили спілкуватися і передавати інформацію інакше. Бо ж мандрували і жили на околицях, за межами міст. Коли зацікавилися якесь місто і в дорозі зустріли своїх, то запитували один одного: "Чи добре місто? Чи добрі там проживають люди?" Подібний спосіб мав назву "ромська пошта".

Першими ромськими газетами і журналами були у Росії, в Москві, "Зоря", а в Белграді - "Романо ліл". Останнє видання здійснював ром Симч. Нині його син - Світозар продовжує справу батька.

Чому була необхідність видавати газету? По-перше - упереджене ставлення до людей. По-друге - медичні проблеми, здоров'я ромів.

зроблена професійними ромськими журналістами, інженерами. Багато ромів не дуже раділи цим передачам, тому що, хоч і редактором передачі був ром, але він працював радником президента Мілошевича. Необхідно було висвітлювати ромські проблеми, шляхи їхнього вирішення, але передачі були музично-розважальними і не відображали реальне життя ромів. Зараз цієї передачі немає. Журналісти покинули країну і працюють по всьому світу, а редактор - не бажана особа у шенгенських країнах.

Інша ситуація - в Угорщині. У Будапешті на телебаченні працювала талановита журналістка Агнеш Доровці, яка, навіски, не слідувала за політикою держави, а виступала з аналітичними матеріалами, критичними зауваженнями. Сьогодні вона теж не працює над цими передачами, але є інші люди, які намагаються поєднати і праву і ліву опозицію по вирішенню проблемі ромів, яких в Угорщині багато.

З'явилися ромські студії у Чехії, Словаччині, Болгарії, Македонії. Відкриті також приватні телевізійні станції. Найбільш - у місті Скоп'є. Ідеться про приватні телевізійні станції: "БТР" та "Шлуту орізар", які

На знімку: Орхан Галіус

Нелегкий шлях до читача, слухача...

Із виступу Оксани Волошенюк - менеджера програми "Засоби масової інформації" та "Роми України" фонду "Відродження".

Кожна поїздка несе нові ідеї. Ромське медіа в Україні почалося з мого знайомства із паном Аладаром Адамом, який приїхав у Київ і сказав, що хоче видавати ромську газету в Ужгороді. Я була вражена. Ні у мене, ні у нього не було досвіду роботи у журналістиці. Та й пан Аладар не мав ніяких шансів отримати кошти. Ніхто у фонді тоді не займався ромськими проблемами, ми мало знали історію, традиції цього самобутнього народу. Як необхідно працювати у цій площині? Як у пресі показати позитивні риси, життя унікального за своїм подорожженням, мовою, люди? Ми були під сильним враженням від перших наших зустрічей.

Проте сама ідея нас зацікавила - це було щось нове, надзвичайне.

Почався шлях саморозвитку. Спочатку це був вісник організації. Пізніше з'явилися статті з загальної історії ромів, культури, традиції. Віддали газетні номери "Романі Яг" в Київський інститут журналістики для оцінки і отримали позитивні відгуки.

Розуміємо, що газети, які видаються для ромів і про ромів, - не бізнесові. Але раді зростанню видання, його професійному рівню, вона не схожа ні на яку іншу.

Другий наш крок - радіо. Радіо-передачі - найдешевший, найефективніший, найшвидший шлях до широкої аудиторії, особливо для ромів, серед яких багато неграмотних.

Критика, яку ми почули щодо студії 107-FM, передачі Федора Шандора, - несправедлива. Одна справа записати більше 60 радіо-оператив. Інша - трансляція. Оскільки хвили FM - це комерційне, приватне радіо, то у ефір змогла вийти невелика кількість передач.

Пріємно, що заслужений артист України Ігор Крикунов передав свою особисту аудіобібліотеку записів найкращих творів ромських музикантів на згадану ром-радіо-студію.

Третій наш крок у розвитку ромських засобів масової інформації - робота на загальнонаціональному радіо у програмі "Промінь", яку веде Надія Маковій. Ці передачі виходять щовівторка і мають присмак життя. Першою передачею було представлення "Асоціації молодих ромів" м. Київ. Робота була побудована на контрастах - негативне ставлення частини населення до ромів, і чудова музика, яка зараз є альтернативною до надто голосної...

Дорога до читача, слухача не легка і не проста. Хочу врити, що конференція стане новим кроком у розвитку ромських ЗМІ як Закарпаття, так і України загалом.

На знімку: В.Чепурнов, О.Волошенко, Орхан Галіус, А.Адам.

Інший спосіб поширення інформації - ромське радіо. Перша передача вийшла в ефір у 1963 році у м. Тетово в Македонії. Зараз ця радіостанція транслює передачі про військові дії між албанцями та сербами. Найбільше страждають від військового конфлікту ромів. На даний час працює чимало ромських радіостанцій у країнах колишньої Югославії. У Росії ромрадіо вже багато років веде (у Твері) Юрій Махоткін. А в австралійському місті Пере також запрацювала своя радіостанція.

У 1982 році виникла ідея створити радіоміст Перс (Австралія) - Тверь (Росія) - Белград (Югославія). Я брав у ньому участь і було просто чудово, коли ми всі розмовляли між собою на ромській мові! Розуміли один одного. Правда, не врахували однієї деталі - часову різницю між нашими країнами, але це вже деталі. Зараз йде широке використання нових технологій. Так у м. Барселона (Іспанія) працює за програмою міжнародний Інтернет радіофонів. Це крок комунікації між ромами.

Телевізійні передачі

Перша ромська телевізійна передача вийшла в ефір у 1981 році у м. Пріштина. Вся програма була

працюють 24 години на добу, і їхні передачі транслюються, в основному, для 40-тисячного населення цього міста. Вони транслюють багато місцевих та світових новин, готують передачі про мову, політику, вибори, обговорюють актуальні проблеми. Спочатку ці дві TV - станції воруговували між собою, а зараз співпрацюють. Вони були першими, хто заговорив про війну і ромів, котрі стали її жертвами. Передачі станцій транслюються по всьому світу як CNN, так BBC.

Налагоджений міст передачі інформації. Наприклад, у місті Пріштина внаслідок військового конфлікту спалено будинок, де загинули батьки ромської дівчинки. Зоран Дімов (БТР) вів пряму трансляцію передачі. Через зв'язок сил ООН KEFOR передав зображення (знімок) дівчинки у Пріштині, далі - у Белград, потім до Німеччини. Там представники "Асоціації ромів у Кельні", що слухали та дивилися цю передачу, впізнали дівчинку. Родичі забрали її до себе.

Інколи інформація йде іншим шляхом: Белград - Прага - Амстердам. Існують різні види роботи. Та, щоб їх везти кваліфіковано, потрібні свої ромські журналісти, які б знали мову і наші проблеми зсередини.

Редакція: - Вельмишановний Степане Васильовичу, хотіли б почути пояснення ситуації в густонаселеному районі по вулиці Тельмана в "Радванці". Доводиться вислуховувати скарги деяких мешканців на погане забезпечення питною водою, взагалі, наявні проблеми нормального санітарно-гігієнічного облаштування, в т.ч. - відсутність під'їзної дороги.

Степан Сембер: - На вулиці Тельмана в "Радванці" наявний розбірний водокран, який було встановлено раніше. Щодо дороги, то існують об'єктивні причини, чому її не можна ремонтувати. Торік провели каналізацію. Проблеми з водопроводом і газопроводом. Вони зношені. Зараз винайшли схему й хотіли б її вже цього року реалізувати. Йдеться про те, щоб добудувати новий газопровід, а старий використати для подачі води. Цими питаннями займаємося. Але потрібні значні кошти. А щодо дороги, то при нинішньому дефіциті грошей, цього не можемо собі поки що дозволити. Питання на контролі. Раді б його вирішити вже в 2001-ому році.

(Витяг з інтерв'ю мера С.В.Сембера газеті "Романі Яг" від 7.02.2001)

Після цих слів Степана Васильовича Сембера минуло 4 місяці. А що змінилось?

Майже тридцять років тому в голову комусь із високих чинів області, і, ясна річ, не без участі тодішнього мера Степана Степановича Дьолога прийшла ідея великого переселення. У чому вона

полягала? Ромів Ужгорода з їхнього обжитого місця мікрорайону "Шахта", де були міцні хати, школа, кладовище, одним словом, все що, наживалося роками, переселено в цілком новий район. Називався він вулиця Тельмана. Там було 14 дерев'яних будинків, де раніше тимчасово проживали військові.

Довірливим ромам сказали, що переселення тимчасове. Територія буде впорядкована: матимуть воду, каналізацію, тепло і світло. За

рийними. Сім'ї розрослися. Одні вмирили, а ті, хто пам'ятав проживання на "Шахті", старілися. Молодь лише дивується, як у цих халабудах спливав вік їхніх батьків, і не вже й вони так будуть жити далі.

Яма: від виборів до виборів

Табір в обласному центрі, немов пам'ятник неплідності, неопорядності владних чинів Степан Степанович Дьолог звав справжніми хороми собі та близьким, не без шикарних квартир зосталися й

мікрорайонах. Лише всіляко "оберігали" від того, аби чуже око не заглянуло у справжні трущоби, створені штучно, у яких народжуються, виховуються діти, які запам'ятали перші слова: мама, вода, холод.

У дощ усі посудини виставляються у приміщенні. У холод - нема де сховатися.

Труби поміяли, а воду забрали

Весною, коли тануть сніги, та й після дощу, табором неможливо

му тисячолітті в обласному центрі, про який міська газета "Ужгород" не переставє з номера в номер писати, що воно європейське. Гадається, що справжній Європа втратила б свідомість, побачивши цей пам'ятник мері.

Розмовляємо з мешканцем цієї вулиці Дімою Ахмедовим.

- Я собі знайшов красиву роумку, і після служби в армії, яку ніс поруч із табором, живу тут від 1988 року. У нас троє дітей. Сподівався,

"Пам'ятник" Ужгородській мерії

Так живуть роми.

...а так би мали жити

п'ять років обіцяно провести повне облаштування. Ось що розповідає Марія Лацко:

- Я була серед тих, хто повірив брехливим обіцянкам керівників міста А вийшло, що все, що ми надбали, пропало. Натомість не отримали майже нічого. П'ять років давно минули, а згодом ще двадцять п'ять. Ті будинки (а будинками важко назвати тимчасові дерев'яні помешкання) стали ава-

інші "Батьки міста" - Е.Ф. Ландовський, Е.М. Попович і т.д.

Мері приходили і відходили. Не змінювався лише табір.

Будинки згодом довелось підпирати камінням. Шукати по смітниках жерсть, битий шифер, арматуру, дерев'яні стовпи.

За тридцять років мерія приймала не тридцять, а триста делегатів. Іх вдалили показувати нові райони, новобудови у нових

протий. Асфальтована дорога закінчується саме перед початком табору.

25 травня ми побачили картину, яка зафіксована на фотографії.

Єдине джерело води - зруйнована колонка, з якої безперервно б'є фонтанчик води. Сюди приходять роми з відрами, на різних пристосуваннях везуть у віддалені, так звані хати, воду. Враження, ніби це сон. І це у третьо-

що влада, після того, як Україна стала демократичною, повернеться до нас обличчям. Та, виявляється, марно. Перед останніми виборами, аби роми табору проголосували за нинішніх мистовладців, у черговий раз розрили вулицю Тельмана і проклали всі види комунікацій: воду, газ, каналізацію.

Вибори закінчилися. Деякі ями і комунікації нагадують про них.

Одна колонка, проведена самотужки, на весь табір

У цивілізованому суспільстві мера б судили за подібні експерименти: не впорядкована вулиця, не побудовані зливні локи, знищені всі колонки, з яких люди брали воду. На табір, де є десятки хворих на туберкульоз та інші хвороби, немає жодного телефону. "Швидка допомога" доїжджає лише до кінця асфальтівки.

Ось такі і стоїть "пам'ятник" Ужгородській мерії на вулиці Тельмана.

* "Радванка" - мікрорайон м.Ужгород, де знаходиться згадана вулиця Тельмана.

Ю.Камська, Є.Бойко

Чи зможуть роми бачити Папу Римського?

Занимайте

Безбожники-більшовики постарілися, щоб зробити не лише росіян, але всі народи, які проживали на території СРСР, невірними. Атеїсти знищували священнослужителів, храми. Багато церков і на Закарпатті ставали складами для мінеральних добрив, стайнями для худоби. Особисто я пригадую випадок у одному з сіл Перечинщини, коли атеїст-директор школи, аби догодити райкому партії, взяв учнів старших класів, щоб допомагали йому знищувати вівтар, святі образи. Мешканці села без слова забрали своїх дітей, щоб не творили фарисейства.

Пам'ятаю й досі, коли найстарша роумка з табору, що був на око-

лиці села, стиха сказала: "Бог скарив свого сина Юду." Так і сталося. Через кілька днів паралізувало директора.

Тепер ми молимося разом із місцевими українцями у своїх церквах. Ніхто не забороняє хрестити дітей, запрошувати священника на похорони. Та й церква, зокрема реформатська, Живого Бога, малозабезпеченим родинам допомагає і одягом, і продуктами. Споруджуються й нові храми на пожертви.

Тепер ми чуємо, що збирається прихити в Україну Папа Римський. Чи не могла б "Романі Яг" розказати, де можна побачити Святого Отця?

Маргарет Бейчоні, Перечинський район

Вігнубідаємо

Від редакції.

Вірники різних конфесій з нетерпінням очікують Папу Римського. Разом із ним у Києві і Львові прийдуть сотні тисяч паломників. Де їх розмістити? Сьогодні ці та інші питання хвилюють керівників різних служб.

Передбачається, що лише у Львові число бажаючих побачити та послухати Понтифіка сягне за 2 мільйони. У Києві - до 400 тисяч.

Зараз для Папи готуються проповідь. Матиме він зустріч і з Президентом Леонідом Кучмою.

24 червня Понтифік відправить у Києві Службу за латинським обрядом, а наступного дня - за східним, себто так, як це робиться на Службах у греко-католицьких церквах.

На світлині: Папа Римський Іоанн ІІ із колишнім релігійним дисидентом Іосифом Тереню.

Святкове дійство проходить на аеродромі "Чайка", що в Києво-Святошинському районі. Його

учасниками будуть не лише жителі столиці, але й чимало гостей. Ясна річ, багато хто прагне послухати Лтургію.

З Києва Понтифік поїде до Львова.

Повідомляємо, що вірники ряду закарпатських церков організують виїзди автобусом на зустріч із Папою Римським у Львові. Роми теж можуть недорого організувати собі автобусну поїздку.

Кореспондент "Романі Яг" теж буде на цих Службах. Про перебування Папи Римського у Києві і Львові буде поданий матеріал у газеті.

Фото з архіву "Романі Яг"

Кольори творчості

Насіяла м співаночок

ся, що двадцять п'ять літ працювала під час сезонних робіт бригадиrom у Казахстані. Там збиралися у неділю на відпочинок. Розкладуть вогнище, сядуть. Після вечери й акордеон чи баян з'являвся.

- Я, знаєте, можу останніми роками краще співати тоді, коли переді мною включений для запису магнітофон. У мене тоді ніби голосу більше.

Цкаво слухати Юлію Іванівну. До бесіди допущає раз по раз слово і Петро Іванович. Воно у нього надзвичайно "колюче". Любить додати, як кажуть, "куражу". Приперчив брат і щиросердечне одкровення про спів, коли включено магнітофон чи іншу важку техніку.

- Воно то легше, так. Звук підсилюється... Чути людям краще... Так артистки у хорах полюбують. Жаль, що жити лишилися не так і много літ. А можна б і в артистки податися.

Запитую, чи любить співати Петро Іванович?

Відповідає сестра:

- У свої скоро шістдесят вісім Петро знає безліч співанок. Раніше ми з ним змагалися, а останнім часом приходиться до мене, коли добрий настрій має, то просить заспівати. Догодити йому нелегко, бо розуміється, коли сфальшивлю. А я вмію співати румунські, закарпатські, словацькі. Просить веселити, а мені краще йдуть "на голос" жалісні.

Насіяла м співаночок, як жита у полі.

- вирвалося у дівчинки-чорнявки, що, привітавшись, слухала нашу бесіду під хатою.

- Видите, - мовить по хвилі Юлія Іванівна, - мій репертуар молодь перебирає.

Дзнаюся, що Юлія Іванівна має на меті цього літа разом із братом наведати рідну сестру в Михайлівцях (Підгороді) на Словащині.

- Не знаю, скільки нам ще випало жити, - говорить. - То найувидимось. Знали б ви, як ми, коли збиралися раніше, співали. Ті, хто нас слухав, говорили: "Сі троє так гарно виводять пісні на різних мовах, що артистам, які по радіях співають, з ними не помоцуватися."

Зіда - правда, подруживши з пісню, ця родина вміє й свою любов до людей, життя передавати нею. Щоби не загасала співанка.

П'ять доньок у Юлії Іванівні (чоловік помер три роки тому, він теж був охочий до співанок, шанував і музику). Ганька, Лариса, Юля, Люба співають у хорі релігійної громади п'ятидесятників. П'ята донька Юлії Іванівні - хворіє. "Була б здоровою, - каже з сумом мати, - теж би пішла в хор за сестрами."

Янчо Шпільн, пресвітер, розповідає нам, що дуже цінує хористок-доньок Юлії Іванівні. Як і її саму. Радить й іншим родинам починаючи прилучати дітей до співу "з пелюшок". Він переконаний: у кожній хаті має звучати часто світський і божий спів. Адже тоді в душах змалеку проростатиме зерно доброти, ширості, приязні.

З. Юрашко с. Порошково, Перечинський район

Правдоподібно, такого голосу, як у волошки Юлії Лакатош із Порошково, годі пошукати на співчій Перечинщині. Ій бо!

Отож не довог збиралася, дзнавшись, що трапляється нагода поїхати до цієї популярної виконавиці румунських (та й не лише!) пісень.

- Нам, волошкам, пісня дуже помагає. Дітей причаємо до неї з коліски. А що вже наша мамка любила виводити деякі співанки. То від неї у мене. Та й родина Станковичів (по мамі) співуча, - розповідає Олія Іванівна. - Ні відсутність у хаті акордеона (а волохи люблять грати!) та радю нам не перешкода. Згадую, як найпрощені будуть, мамка співала, то аж серце поколює.

Не віряться, що моя співбесідниця має гей-гей такий багатий інтернаціональний репертуар. Зізнала-

Прощальний дзвоник

Закінчився навчальний рік... Попереду випускні іспити. Перед вчителями зараз стоїть питання: випуск учнів 9-го класу. На початку навчального року їх було двадцять сім. Тепер залишилося троє. Частина одружилася під час навчального року, одна учениця народила дитину. Класний керівник робить усе, аби її 23 вихованців прийшли на випускні екзамені.

З чого все починається?

На подвір'ї Мукачівської школи зустріли струнку миловидну дівчину. Проводила гру з першачками (як ми потім дізналися). Розмовляємо з класоводом 1-Б класу Христинною Йосипівною Тайпс.

Я випускниця Мукачівського педучилища. Коли запропоували роботу в ЗОШ І-ІІ ст. № 14, погодилася.

Про двадцять п'ять своїх вихованців скажу, що це діти приро-

джені невдачі, особливо у письмі й читанні. У першому класі мало б бути багато наочного матеріалу - роздаткових картинок, додаткових матеріалів, але його у нас немає. (Як нам потім у бесіді розповів директор школи М.Й. Сабо - за останні 10 років школа не отримала нічого з навчально-роздаткового матеріалу. - Ред.)

Мої стосунки з вчителями? Напрочуд гарні. Досвідчені педагоги - перші порадики і наставники. Багато допомагає мені Єва Адальбертівна Пап, яка щиро ділиться набутим досвідом із молодшими вчителями.

Скільки таких молодих вчителів у школі?

- Шість педагогів. Вок у колективі двадцять четверо.

Які результати навчання?

- Я вважаю, що невтішні. З 23

Мукачівська ЗОШ І-ІІ ст. № 14 за більш ніж 40-річне своє існування не мала жодного випускника, який би здобув вищу освіту.

Учителька додає:
- Лише міцні зв'язки з батьками моїх учнів (а я часто навідуюся у табір) дають можливість впливати на дітей. Пояснюю завдання, які стоїть перед школою, класом, окремим учнем.

Раніше спонсори були частими гостями школи. Нині це все у минулому. Правда, КМКС видавав нам

кілька стильців, друкарську машинку. Зошити, ручки діти купують самі.

Добре, що хоч обиди учні отримують. Їх привозять із ЗОШ №1.

Раніше кінець навчального року завершувався цікавими поїздками. Були неоднораз і за межами району, навіть в Угорщині. Сьогодні це лише пріємні спогади.

Про що мріє:

Класний керівник випускного класу Катерина Юрївна Кріштофор:

Двадцятій мій учительський рік минає в дзвоником, який прозвучить 31 травня. У цій школі - п'ятий рік. Раніше працювала у с. Гать. У місцевій школі. Закінчила романо-германську філологію. А відтак ще вирішила здобути й другу вищу освіту стала студенткою російського відділення того ж Ужгородського державного університету. Роки навчання спливали напрочуд швидко.

Нинішня ситуація складна: навчатися в училища підуть лише окремі випускники.

Отримала й професію викладача російської мови. Веду дев'ять (нині випускний) з п'ятого класу. Викладаю французьку мову.

Скільки випускників? Двадцять тріє. Серед них чимало здібних, працьовитих юнаків та дівчат. Це - Варфоломій Аміт, Наталія Балог, Гайналка Аміт, Тиберій Аміт. Більшість продовжуватимуть навчання у вечірній школі.

Звичайно, окремі з випускників подадуть документи на навчання у профтехучилища.

Як класний керівник, за чотири роки вивчила характер кожного із своїх вихованців. Ми чимало вільного часу проводимо разом: обговорюємо книги, фільми, готуємося до фестивалів художньої самодіяльності.

Свого часу я побувала на курсах в Угорщині. Звідти привезла цікаву програму: навчання романських дійл шляхом театралізації. Тобто нестандартного подання матеріалу. З успіхом ця програма апробувалася у нас. Широ знаюся: щемить серце, коли подумую: нам доведеться прощатися.

Учні мого класу відверті зі мною. Правда, намагаюся не видавати секретів ні дівчат, ні юнаків. На моїх очах і перші, себто дівчата, і дурні - юнаки, дорослішали... У деякого вже й золоті обручки - після видачі свідцтва про одруження.

Можливо, повторюся, але скажу так: нинішня ситуація складна: навчатися в училища підуть лише окремі випускники. Дівчата мріють про професію перукарки, продавця. А юнаки? Дехто вже твердо визначився, ким хоче бути, яку професію оволодіти.

Берті Давід - випускник дев'ятого класу.

Твердо вирішив: здобуду

професію столяра у місцевому профтехучилищі.

Переконаний: який би не був тяжкий час, маю на увазі економичні негаранти, та кожній людині необхідно здобути спеціальність. Тепер дуже часто у розмові з старшим братом Тиберієм, який закінчив нашу школу, а також із сестричками, ясна річ, найперше із старшою Магдою, яка навчається в школі-інтернаті (молодша Беата - вихованка дитса-

На світлин: Берті Давід

дочка, але й вона "у курсі" багатьох моїх справ), порушуємо це питання.

Чому вирішив стати столяром і хто прищепив любов до цієї професії? Я давно добре знайомий із майстром на всі руки дядьком Михайлом Лебахом. У церкві не раз зустрінаємося, та й не тільки.

Від нього данався про багато секретів, які таїть у собі дерево. У руках вмілої людини воно поразно "говорить". А вже різні предмети з нього можна виготовити! Казав мені дядько: "Треба засвоїти ази столярної справи в училищі. Благо, далеко не треба їхати - воно в нашому місті. Знаю, що маєш неопігані оцінки з багатьох предметів. Іспити не будуть страшними. Пройдеш і спвібесду. Там тямучі викладачі знають, кого взяти, а кого не допустити до навчання."

Останнім часом "налягав" на предмети, зокрема математичні. А люблю я - угорську мову та літературу.

Переконаний: у перспективі, коли отримаю професію столяра, то зможу відкрити й свою майстерню. Там буде праця і для батька, нині безробітного, і для старшого брата.

Як ставиться до мого вибору мама? З розумінням. Та й бабуся схвалює бажання вступити після дев'ятого випускного класу на навчання в профтехучилище. Сердиться: "Ти, Бертіку, не ганяй за тим м'ячем. радше одай за книжку". Я ж граю у футбол тільки у вільний час.

Наш класний керівник, мов друга матір. Тому і з тривогами, і radoщами йдемо до неї. Вислухає Катерина Юрївна, порадить, часом і пожуриць. Але я на її критику не серджусь. То від душі, з бажанням, аби в життя пішов не пустоютом...

А Денис Бучко - випускник першого класу?

Ви можете мене сфотографувати: я добре вчуся...

З Денисом (друзі називають хлопчика Дені - ЮК.) познайомила фотокамера нашого Мирослава Йосиповича (так величали ми в школі голову обласного ромського молодіжного товариства "Романо Червень" Мирослава Горвата). Побачивши, що світлять, тобто знімають для газети випускників, невеличкий смаглявий хлопчик спершу спостерігав за дійством "чужих людей", а відтак підійшов із словами: "Ви можете й мене сфотографувати: я добре вчуся".

Дійсно, як підтвердила заступник директора школи, Денис Бучко любить учитися. Серед першокласників, які після прощального дзвоника перейшли у другий клас, виділяється не лише "охотою до читання, арифметики", але й бажанням знати, що відбувається доккола нього: і в природі, на небі, різних інших, окрім Мукачева, містях. "Цікавий наш першачок Радіємо, що успішно перейшов у другий клас". Так закінчила вчителька.

Є.Сюрет, Ю.Камська, Б.Наці

На світлин: радість дитинства

ди. Зовсім не підготовлені до школи. Жоден не відвідував дитячий садочок, не пройшов дошкільну підготовку. Це "дикі" діти. Тому майже два перші місяці навчала, як треба заходити, влізати, сидіти в класі, лігати, лігати дозволу зайти або вийти під час уроку. Зошит і ручку - діти вперше побачили в школі.

Я знала, як треба проводити уроки з читання, письма, математики. Ми були на практиці у звичайних мукачівських школах. Проводили уроки з усіх предметів. Проте це були "звичайні" діти, яких готували до школи або у дитячих садочках, або вдома.

Тут я зткнулася із зовсім іншими проблемами педагогічного, психологічного напрямку. Як працювати з зовсім неграмотними батьками? Адже майже 50 відсотків успіху з навчання грамоти залежить від спільної роботи вчителів і батьків. У нашому випадку ця робота повністю лягає на плечі вчителя. Все, на що здатні батьки, - це відправити дитину вчасно до школи, одягнути по сезону, нагодувати.

Через те, що "мої" учні - це в основному діти з малозабезпечених сімей, то часто хворіють, інколи доводиться самі йти у табір і "збирати" диточок у школу.

Як часто це робимо? Десь один-два рази на місяць. Я відкрила для себе зовсім інший світ взаємодіючих між собою, так і щодо не ромів. Це боротьба за виживання. Батьки зовсім не виконують вдома з дітьми домашніх завдань, не допомагають дітям у навчанні.

"Мої" першачки на кінець року зовсім втомилася сидіти за партами: не хочуть гратися у рухливі ігри. Просять посидіти на сонечку. Вони надзвичайно чутливі й образливі, тяжко перенос-

моїх вихованців на "8-9" балів вчаться 5 учнів, на "7" - двоє, на "6-4" бали - 11 учнів, а п'ятеро не засвоїли програми першого класу через те, що дуже погано відвідували школу, мали надзвичайно малий запас слів. Вони не змогли назвати навіть своє ім'я і прізвище, дні тижня, скільки їм років. Це педагогічно, а не розумово запущені діти, ким не підходить встановлена система освіти. Вважаю, що необхідно продовжити навчання до 5-6 класу у початковій школі або починати його з 5-6 років, аби підготувати дітей до школи. Це важливо, бо у середній школі проблеми з малограмотністю навалюються на дитину ще більше, і ці учні вже не можуть вийти на середній рівень засвоєння програми, отримати відповідні знання і навички. А це у майбутньому не дає їм можливості отримати відповідну професійну кваліфікацію.

Микола Сабо, директор Мукачівської ЗОШ І-ІІ ступеня № 14:

- У нас навчаються 450 учнів. Лише половина відвідують заняття. У випускному - 23 юнаків та дівчат. Масно чимало проблем. Ось хоч би в третьому класі...

А ось і третій клас. Педагог Єлизавета Тегза - мукачівка, у школі працює десять років

- З тринадцяти вихованців сьогодні на заняттях лише п'ятнадцятеро. Причини невідвідування різні. Майже половина дітей ходить із батьками просити, тобто змушені займатися жебрацтвом. Більшість моїх вихованців беруть до науки: охоче пишуть, читають. Це - Рада Балог, Катерина Балог, Віктор Віраг.

Роздивляємо зошити. Чисті, акуратні. Скажімо, Віктор Віраг добре розв'язав усі задачі.

А завтра - психолог

Мине кілька тижнів, і я буду складати іспити. Заздалегідь готуюся до них. А дали - студентські канікули. Та відпочивати не доведеться, бо працюю. Адже треба заробити певні кошти, аби придбати одяг тощо.

Моя майбутня спеціальність - "Соціальна психологія". То ж, як кажуть, спостерігаю поведінку людей, які поруч, вивчаю мотиви тих чи інших вчинків. Це своєрідна практика. Особливу увагу приділяю вивченню англійської мови, бо у серпні з цього предмета у мене буде іспит.

Що змогу сказати за навчання?

Вони стало можливим тільки завдяки гранту від фонду "Відродження" і допомоги газети "Романі Я", де й працюю оператором ЕОМ. У газеті теж маю можливість вивчати характерні риси людей, їхню поведінку, модулювати різні способи колективу редакції на ті чи інші слова, вирази. Сюди постійно приходять і читачі, і дописувачі, і скаржники на неувагу до своїх проблем, бід.

Скажу, що майбутня професія мені подобається. У МАУПі міцні знання дають нам досвідчені вик-

ладачі - А.О. Малишев, І.І. Шенілов та інші. А практику, за власним вибором, проходжу у ромському садочку ДВЗ №13. Охоче зі мною діляться всіма секретами майбутньої професії завдучка Л.Е. Адам, муз. керівник Д.Й. Варод, мед. сестра А.Стрнік.

Розом зі мною отримали грант на навчання і моя однокурсниця Лілія Адам, теж майбутній психолог, а також Бритгітта Йонаш, майбутній юрист. Ми часто спілкуємося поміж собою, намагаємося спільно розв'язувати деякі проблеми.

Альона Бругош, студентка ІІ курсу МАУПУ

**Міжнародна конференція
- в Егері**

З 26 по 27 травня 2001 року в м. Егер (Угорщина) проходила міжнародна конференція з питань співробітництва ромів "Мережа ромських ініціатив у Карпатському Євро регіоні". Її учасниками були ромські лідери з Угорщини, Румунії, Словаччини, України і представники Єврокарпатського Фонду. До речі, Шандор Колеш є директором цього фонду.

Закарпатську делегацію очолював директор фонду Карпатського Євро регіону Ігор Ілько.

Вл. інф.

У дні роботи конференції "Мережа ромських ініціатив у Карпатському Євро регіоні" було чимало цікавих зустрічей. Пропонуємо до вашої уваги інтерв'ю шеф-редактора газети "Романі Яг" Аладара Адама з директором Шкільного освітнього фонду Морікою Нодь.

- Пані Нодь, представтесь, будь ласка, читачам "Романі Яг"?

- Я проживаю в місті Еделіні. Свого часу здобула освіту з педагогіки та антропології. Однак вважаю, що постійно потрібно поповнювати знання. Незабаром захищатиму ще один диплом. Він пов'язаний з освітою, наукою.

- Хотілося б почути кілька слів про ваш фонд? Хто входить до нього? Яку ставили перед собою мету, створюючи його?

Моріка Нодь: "Нам допомагає тільки Фонд Сороса..."

- Наш фонд виник за дещо незвичайних обставин. У 1992 році педагоги стали безробітними. Отож мусили якось виходити з становища.

- Скільки років ви працюєте з дітьми?

- Вже скоро шість років. У липні братимемо участь в однотижневій підготовці педагогів. Щоб стало зрозуміло нашим читачам, то поясню: у наш фонд входять школа, садочок, займаємося також підвищенням кваліфікації вчителів. Вони мають оволодіти всіма методами викладання. Бо ж доводиться працювати і в вечірній школі.

- Ви говорили, що у Вас є дитячий садочок. Хто його вихованці? Вони всі роми?

- Ні. В основному це гадже, хоч є і роми. Тому надзвичайно важливу увагу приділяємо роботі з батьками. Від цього багато залежить: ставлення до навчання, поведінка.

- На якій мові спілкуються вихователі з дітьми?

- В основному угорською мовою.

- Чи підтримує ваш садочок місцеве самоврядування або ж тільки фонд Сороса?

- Відповіла б так: допомогу отримуємо тільки від нашого ліцензійного фонду та допомогає Фонд Сороса.

- Скільки дітей відвідують ваш садочок?

- Маємо дві групи (50 дітей), яких приймаємо від 3-х років. На наш погляд, це найдеальніший вік для подальшої підготовки наших вихованців до школи. Закладається характер, діти вчатьса самостійно вести спостереження, збагачувати мову. Наші програми побудовані так, щоб сприяти фізичному і розумовому розвитку дітей.

- Пані Нодь, я хочу сказати, що у нашому місті також діє ромський дитсадочок, його відвідують 30 дітей. З хлопчиками та дівчатками працюють досвідчені вихователі. Випускники ромського дитсадочка успішно продовжують

вчитися в школі. Як вважаєте, чи могли б колективи наших садочків співпрацювати, обмінюватися досвідом?

- Ми готові до подібної співпраці. Вона тільки збагатить нас.

- А скільки ромів проживають в Еделіні?

- В Еделіні 11 тисяч жителів, з них близько 10 тисяч ромів.

- А скажіть, будь ласка, як забезпечені мешканці Еделінія працею?

- Тільки один відсоток, коли вести мову про ромське населення. Наш фонд докладає чимало зусиль, щоб організувати вечірню

школу для дорослих. Маючи відповідну освіту, випускники зможуть знайти собі легшу працю.

- На завершення нашого короткого інтерв'ю ще одне запитання. Розкажіть бодай кілька слів про себе?

- У мене 2 дорослих доньок, четверо онуків. Отож весь вільний час, а його залишається не так і багато, присвячую їм. Та й доводиться поратися по господарству. Знаюся відверто, що готую улюблені страви для родини на свята, зокрема Різдва. Тоді на столі є все, що тільки забажається.

Переклад з угорської Сві Чурей

На світлині: учасники закарпатської делегації на міжнародній конференції в м. Егер.

Як уже повідомлялося у нашій газеті, протягом трьох днів в Угорщині (м. Тісоварош, неподалік Будапешта) проходив семінар лідерів ромських організацій Закарпаття, організований Центром розвитку національних меншин (керівники Вадим Чепурнов і Ержі Кіш).

Одразу по приїзді в Тісоварош нашу групу з десяти лідерів зустріла Ержі Кіш. Автобусом поїхали в готель "Фенікс". А вже звідси перша наша дорога пролягла в село Соїлок. Тут працює дитячий ромський садочок. Його відвідують діти від трьох років. Працюють два вихователі, два поварі і нянька. Тут вони з 1986 року.

У садочку три групи: молодша, середня і старша. Сімдесят відсотків усіх дітей з ромських родин. Керує дитсадком депутат спільської ради Маргіт Ковач.

Наша група ознайомилася з роботою дитсадку. Працівники відповіли на всі наші запитання.

І лідерам треба вчитися

На світлині: учасники семінару

Ми розказали, як працюють на Закарпатті ромські дитячі заклади.

Наступне місце нашого перебування - село Терпеш.

Тут на футбольному полі займалася дитяча спортивна команда (50 процентів юні футболісти-роми).

Діти, а також бров Габор Чонко розказали про спортивне життя команди, загалом про життя села, участь дітей та молоді у заняттях спортом.

У селі Терпеш депутат від ромів Капмана Шуго поділилася думками про витрати на спорт, загалом

про фонди, із яких фінансуються різні заходи.

Перший день нашого навчання закінчився підсумками. Ми обмінялися враженнями про побачене, почуте.

Уже від самого ранку наступного дня виїхали з м. Еделіні. Там нас зустріла директор школи для малозабезпечених дітей Моріко Нодь. Школа має одинадцять класів і дві підготовчі групи. Із усіх вихованців - 70 відсотків ромські діти та підлітки. Всіх школярів близько трьохсот.

Нам була надана можливість відвідати уроки, переглянути документальні фільми про поїздки у різні країни з метою ознайомлення з досвідом, цікавилися, як вирішуються навчання та виховання дітей у ряді європейських країн.

Скажімо, мене найбільше цікавила шкільна спортивна програма. Цікаво було дізнатися, що юні спортсмени займаються у різних секціях на високому державно-

му рівні. У змаганнях спортсмени м. Еделіні виборюють високі призиви місця.

Цей насичений день теж завершився підсумками. Наші угорські друзі уважно вислухали всі наші зауваження, радо поділилися досвідом спортивного виховання. Розказали про шкільні кадри, ставлення до школи з боку батьків, керівників міста. До слова, при згаданні школи успішно працюють і дві групи вихованців дитсадку.

Цікавою була і зустріч у м. Дебрецен з працівниками громадського будинку, директор якого Іштван Горват ознайомив нас із його роботою. Ми підписали з керівником цієї організації договір про співпрацю.

Поїздка принесла нам нові враження, збагатила друзями. Місцеві мас-медіа "опікували" нас журналісти брали інтерв'ю, цікавилися життям ромських учнів та молоді Закарпаття.

Мирослав Горват

Лист у редакцію

Чи доживемо до компенсації за муки...

Хотів би порушити питання, яке наболіло багатьом закарпатським ромам, - про виплату компенсації жертвам Холокосту. "Романі Яг" 7 березня цього року подавала запит до представника фонду "Взаєморозуміння та примирення" п.Шекети. Але чомусь доб нема роз'яснень. Між тим хотів би отримати відповідь не лише я один. Цікавить і багатьох інших моїх знайомих, коли ж нарешті отримають обіцяні кошти?

Мені вісімдесят три роки. Життя складалося так, що сьогодні, на старості, я залишився один. Пенсії, а вона 70 гривень, не вистачає навіть на їжу. А за що придбати одяг, ліки? Мешкаю у так званій "малосмієць" по вулиці М. Заньковецької в обласному центрі. Це звичайний гуртожиток, де багато улюблених незручностей.

Ваша газета 31 січня 2000-го року розповідала про мене у статті "Останній цимбаліст нашого століття".

Дійсно, я представник уславленого роду цимбалістів - Галомбошів. За плечима маю довгий трудовий шлях - грав у сорока двох музичних колективах у 44 ресторанах як Європи, так і колишнього Сходу. Моїми колегами були широко відомі музиканти Йовнаш Барна, Геїза Бонто, інші. А в колись популярному в Ужгороді ресторані "Скала" грав із Євгеном Адамом. Моя дружина Маргіт упродовж десятиліт буди крацюю виконавицею ромських, угорських, українських і російських пісень. Працювали разом в Ужгороді, але й престижних музичних ансамблях Росії.

Немало моїх сил і здоров'я були розтрачені у роки Другої світової війни, коли працював (виконував обов'язкову трудову повинність) на лісопосадах у селі Кострино. Тоді доводилося заготовляти ліс для потреб фронту. Праця була настільки важкою, що кривавили-

ся мої руки. У голоді й холоді минали дні. Хіба що у суботу та неділю навідувався до родичів, аби помитися. Ніколи було навіть виспатися, не те що поговорити з ними про події того нелепого часу.

Минули роки, і я дізнаюся, що життя моїх родичів, моє тоді висило на волосинці - на горішці будинку (в Мукачеві) від людських очей ховав старей Янош Юськів сім'ю євреїв із шести чоловік. Во вони під час Холокосту мали бути вивезені.

Вже після того, як активно включився у розвиток музичного мистецтва краю, довелося мені під час гастролейної поїздки містами Польщі заслуженого Закарпатського народного хору побувати в концертних залах, де в нещодавніх мукхах гинули тисячі євреїв Закарпаття. Така ж доля чекала й тих, котрих ховав мій родич.

Я вже писав, що отримую дуже маленьку пенсію. Допомогають

мені друзі-музиканти. Правда, та поміч дуже невелика, бо, на жаль, мистецтво навіть найкращих із них сьогодні виявилось не потрібним. Багато безробітних. Особисто я твердо переконаний: потрібно дбати про людську душу.

Прошу відповідати на моє запитання.

**З повагою
Аладар Русин, житель
м. Ужгород, останній
ромський цимбаліст**

Від редакції.
Лист пана Русина не загубився у редакційній пошті. Подібних зібралось уже чимало. Стосовно Андрія Шекети, про якого згадує наш дописувач, то він уже у згаданому фонді не працює.

Різні засоби масової інформації порушують питання виплати компенсації жертвам нацизму. Згідно з рішенням суду США, який проходить у США, поновлена процедура подання заяв із претензіями по цій справі. В одному з наступних номерів газети подамо детальне роз'яснення на цю тему.

Сумуємо

Третього червня 2001 року на 18-му році передчасно пішла з життя любима всіма **Власта Адам**. Глибоко сумує її я, родичі, всі ті, хто знав і любив веселу, доброї вдачі дівчину, дорогу доньку та онучку.

Що необхідно знати про Закон "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", який набере чинності з 1 січня 2002 року

Витяги.

Згідно із Законом України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", то вона надається шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей.

У цьому Законі вживаються поняття і терміни у такому значенні:

- дитина - особи віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом вона не набуває прав повноліття раніше (вийшла заміж, одружилася). Сім'я - поєднане родинними зв'язками та зобов'язаннями щодо утримання коло осіб;

- малозабезпечена сім'я з дітьми - сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї (згідно із Законом України "Про прожитковий мінімум" на 2001 рік він становить 311 гривень на особу, обчислений у середньому за місяць дохід усіх джерел надходжень протягом шести місяців, попередньому місяцю звернення за призначенням державної соціальної допомоги).

Види державної допомоги сім'ям з дітьми:

1. допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;
2. одноразова допомога при народженні дитини;
3. допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
4. допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням;
5. допомога малозабезпеченим сім'ям з дітьми.

Витрати на допомогу сім'ям здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, як

субвенції до місцевого бюджету і виплачуються органами соціального захисту населення за місцем проживання.

Основою для виплат є письмова заява особи, яка претендує на призначення допомоги, та необхідні документи.

Допомога у зв'язку з

безпечення, допомоги по безробіттю тощо)

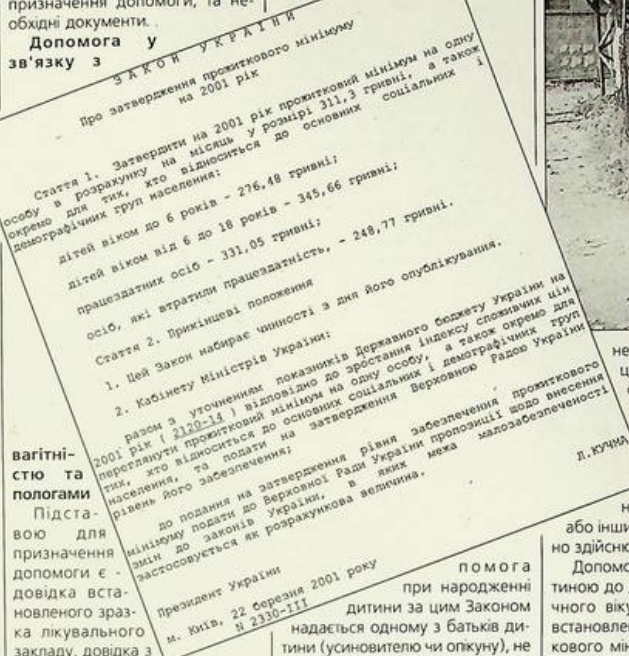
Одноразова допомога при народженні дитини
Одноразова до-

тиную до досягнення нею трирічного віку

Право на допомогу по догляду за дитиною до досягнення

середньомісячний сукупний дохід сім'ї є нижчим від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Допомога малозабезпеченим сім'ям з дітьми призначається з місяця звернення по допомогу терміном на шість місяців і виплачується щомісячно. Питання про продовження виплати зазначеної допомоги вирішується

вагітності та пологами

Підставою для призначення допомоги є:

довідка встановленого зразка лікувального закладу, довідка з державної служби зайнятості, як безробітні, або з місяця проживання для непрацюючих жінок про те, що вони не працюють (не служать, не навчаються).

Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається у розмірі 100 відсотків середньомісячного доходу (стипендії, грошового за-

помога при народженні дитини за цим Законом має не застрахована в системі загальнооб'язкового державного соціального страхування особа (один із батьків дитини, усиновитель, опікун, баба, дід або інший родич), яка фактично здійснює догляд за дитиною.

Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається у розмірі встановленого законом прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років.

Допомога малозабезпеченим сім'ям з дітьми

Допомога призначається малозабезпеченим сім'ям з дітьми (у тому числі з усиновленими дітьми та дітьми, які перебувають під опікою чи піклуванням) віком до 16 років (учнів - до 18 років), якщо

на підставі поновлених документів про стан матеріального забезпечення сім'ї.

Розмір допомоги малозабезпеченим сім'ям з дітьми визначається, як різниця між прожитковим мінімумом для сім'ї та її середньомісячним сукупним доходом за попередні шість місяців.

Відповідальність місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян, що призначають і здійснюють виплату допомоги сім'ям з дітьми.

Посадові особи, винні у порушенні законодавства про державну допомогу сім'ям з дітьми, несуть відповідальність згідно з законом.

Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2002 року.

Реалізувати право на освіту

БАХТАЛО ДРОМ! Щасливої дороги!

Нелегко вибирати життєву дорогу! Як і йти по ній. Та збагатила рідна школа знаннями, навчила жити поміж людьми, прищепила любов до матері-землі, необхідність постійно духовно збагачувати себе.

На світлинах, які зробили гості ЗОШ І-ІІ ст. №13 і №14 міста Ужгород - шеф-редактор газети "Романі Яг" Аладар Адам та майбутня журналістка, випускниця підготовчого відділення Ужгородського національного університету Єва Чурей, ви бачите щасливі радісні обличчя.

Планета страждає від павогків

Повнь на сході Австрії в штаті Новий Південний Уельс стала найсильнішою за останні 100 років. Тут загинули 3 особи. А в Болівії стихія забрала життя 12-ти людей. Трагедія сталася за 200 кілометрів від Ла-Паса, де рчка, що вийшла з берегів, розмила 40-метрову ділянку дороги. Дві вантажівки й мікроавтобус, що слідували по цій дорозі впали в 4-х метрову яму, яка утворилася на дорозі. Дощі на заході Болівії, не припиняючись, йдуть ще від грудня минулого року. За цей період загинули 42 особи, сонні будинків зруйновано, повністю розмиті дороги в шести з дев'яти департаментів країни.

За інформацією агентства "Продробности"

Ізраїль

29 травня в Єрусалимі "Товариство ромів Ізраїлю" провело ярмарок під назвою "Циганський базар". На нього прийшло 100 відвідувачів із різних країн. Тут зустрілись дві групи: хто підтримує домарі і хто підтримує ромів. На ярмарку звучали мови - англійська, арабська, іспанська, дацька, російська, французька та іврит. Ця зустріч була не єдиною, але однією з єврейсько-арабських зустрічей, які відбуваються в Ізраїлі від початку так званої "Інтифада Ал-Акса" (вересень 2000 року).

Наступна зустріч планується на середину червня 2001 року.

Как-то остановился наш табор на ночевку у небольшой речки. Место глухое, кругом леса - тесные, урюмые.

Ну, сидим у костра, смотрим на первые звезды, мечтаем... Дробрарка и говорит:

- А ведь я в этом месте была!.. Тут, говорит, рядом старая, развалюшная мельница должна быть. Водил нас в те годы по дальним дорогам Иван Смоляной! Ловкий вождь! Бывалый! Промышлял наш табор лошадыми.

И вот, чайляэ (девушки), вздохнула Дробрарка, - росли в нашем таборе двое! Ой, как вспомню - душа щемит. Изю всех выделялись - что он, что она. Как маки среди попухов. Он - точно молодой дубок: пряменький, чернобрый, кудри по плечам вытосся. Звали его Лекса. Пел - из всех певцов певец! А она - смугленькая, тоненькая, легкая! Бывало, пляшет - будто порхает над травой. И прозвали ее цыгане Мушкой.

Да что говорит! Такая пара - загляденье! Любили они друг друга - насмерть. Цыгане подзадоривали их отцов. "Нос чешется - знай, к свадьбе!" А отцы - ни в какую! Вздъбались - и баста.

Когда-то из-за лошадей схватились на ярмарке, до кнутов дошли, спасибо цыгане растащили, а то бы... С тех пор друг другу в глаза не смотрели, слова не сказали. А как почували, что дети их тайком слюбились - осатанели!

- Так вот... - Дробрарка докурила трубку, выбила из нее остатки и положила ее в карман фартука. - Набрали мы в дальних краях лошадей и завернули оглобли к ярмарке. А тут, говорят, до нас дня три гроза гуляла, размыла все дороги. И завел нас леший в бездорожицу. Одни ямы!.. То одна, то другая кибитка увязнет. Изгрязнились все, измотались. Ну, вождь и велит: "Переждать надо. Путь подсохнет".

А где переждать? Кругом тьматумные леса. Заскучал, было табор, как смотрим - чуть впереди не то дорога заросшая, не то просека давняя куда-то ведет.

Свернули мы на нее. Может, версты две проехали, как уткнулись в речку - вот в эту самую, - указала пальцем Дробрарка. - Тут и встали. А в таборе своя жизнь пошла: кто карты раскидывает, кто ярмарочными делами занимается, кто лошадей для продажи готовит, а кто поет.

Слышу - где-то запел Лекса. А он как соловей, заплет - других птиц не слышно. И вот что... Не успел он запеть, как речка словно закипела, то и дело - хлест, хлест, будто кто-то по воде хвостом бьет. Испугалась я, думаю - русалка! Побежала на голос, нашла Лексу, сидит он у берега - поет.

Вдруг вижу, к нам Мушка спешит, лицо серое, глаза вот такие! Пробегае мимо нас и шепчет:

- Меня сватать придут!..

Лекса оторопел:

- А как же я без тебя?!

Мушка не ответила - побежала в шатер.

Лекса лицо руками закрыл и замер. Взяла я его за локоть и повела в табор. А там, видим, уже кибитка, запряженная рысаком, стоит, и сидит в ней Васькин отец - богатей! Увидел меня и Лексу, взмахнул кнутом, гикнул: "Пошел!" - и рванул в город.

Еще солнце не село, как увидели мы, что Васькин отец со всем добром, с березкой, увешанной

деньгами, монистами, лентами, пошел к шатру отца Мушки. Не долго толковали, отец Мушки березку принял, у шатра поставил... По рукам ударили - и все! Мушка тут же стояла, глаз не под-

ну, отец Мушки, свахи, разные родственники стали цыган звать на свадьбу.

Цыгане - пришли. Нельзя не прийти. Кровная обида. А сидели - как на поминках, будто пред-

хотел. Шли мимо - не замечали. Не выдержали лиходеи, сбегали. Укатили ночью, тайком.

Подошло время опять подковывать поближе к ярмарке. И снова повернули мы оглобли на

мельницы кто-то по воде хлещет, а кто - не видно, должно быть, русалки, и только то там, то здесь что-то засеребрится...

Костры разгорелись, даже дно у берега освещают. И видим мы,

Казки старої Дробрарки

У ніч на Івана Купала

Казки, які ми пропонуємо до уваги наших читачів, є частиною багатого колоритного фольклору кочових ромів. У них змальований побут, звичаї та традиції ромських таборів, закони, за якими вони жили протягом століть і, звичайно ж, благодіє, безмежна, всеохоплююча любов, невідкладна чужої волі та примхам.

нимала, как из камня выточенная. А что сделаешь? Против воли отца не пойдешь. Сосватана!

Лекса как увидел, упал на траву и застыл.

Вождь созвал цыган и объявил, что после ярмарки на этом самом месте будет свадьба!

С того вечера не видели мы горемычную Мушку. Ни из шатра, ни из кибитки шагу ей не давали шагнуть.

Мало того. Вот что отец ее придумал. Кочевал с нами цыган, медведь водил. В деревнях, на ярмарках плясать его заставлял, боролся с ним. Так отец Мушки сторговался с цыганом, чтобы обучить медведя сторожить Мушку.

День и ночь лежал медведь у шатра Мушки - сторожил. Через три дня приколесили мы на ярмарку, распродали лошадей с большим наваром, понакупили всего и подались по той же дороге назад.

Как и обещал вождь, свернул табор к речке и остановился на том самом месте, где сосватали Мушку. С ночи старые цыгане занялись жареньем, пареньем, всякой готовкой. Всю ночь горели костры, стучали котлами, кастрольями. Для молодых отдельный шатер поставили, коврами, цветами украсили, шальями. К утру все, как в сказке, готово. Посреди стола - ведро вина выставлено, вокруг курицы, колбасы разные, горы овощей, зелено, кофет... Знай, мол, какие мы!

чувствовали. Ни петь, ни плясать не хотелось.

Жених пришел разодетый подбарина. Золотую цепочку поперец груди нацепил, на пальцах тяжелые перстни. Из-под жилета новая рубашка красным пламенем горит. Сел на подушки, поверх наших голов смотрит.

Невесты еще нет. Чуть солнышко встало, повели его родственники на речку купаться.

Только было отец Мушки хотел вино разливать, как вдруг послышался вой... Оттуда, от речки. Цыганки воют, кричат... Прибежала какая-то, лица на ней нет: "Утопла Мушка! Зашла в воду по грудь, взглянула на табор, будто поискала кого-то, а потом окунулась - и сгинула".

Первым добежал до берега Лекса. Весь табор - за ним. Остались только Васька с отцом и отец Мушки - опозорили! Со свадьбы сбегала.

Всю речку избородили на том месте, где стояла Мушка, ныряли, багром щупали - да где там! Утопла. Сама себя порешила. А ведь редко, очень редко у нас, у цыган, это случается. Нехорошо! Не будет теперь у нее покоя ни в раю, ни в аду... Если только вот русалки или сам Ниваш - водяной вождь цыганский - пожалеет, в свои хоромы возьмет.

После этой беды прошел год. Все это время ни Васьки с отцом, ни отца Мушки табор и знать не

Новгород. Через месяц добрались до поворота на мельницу.

И тут Лекса взмолился, стал просить вождя табор свернуть к этому месту, где утопла Мушка. Свернули - все равно до ярмарки дня три оставалось.

Ну, раскинули шатры на старых местах, разожгли костры. А уже за вечерело, и вспомнили девчонки, что сегодня особый день - день под Ивана Купала, - гадать надо, венки плести, через костры прыгать, клады искать. И все это в полночь!

Только собрались большой костер разжигать, как вошел в табор Лекса и говорит:

- Я, ромалэ, поиду на мельницу. Посижу там ночьку.

Тут все набросились на него.

- Ты что?! С ума сошел? В такую ночь! Там вся нечисть соберется.

- Что ж! Что будет, то будет, - отрезал Лекса и пошел.

Весь табор всполошился: как его отпустишь одного? И всем гуртом пошли за ним, да еще медведя с собой прихватили - мало ли что?

Лекса пошел к омуту, сел и тихо так запел. Сначала как бы для себя, а потом во весь голос распелся. Пел ту самую песню, что когда-то пел для Мушки. Кончил петь, опустил голову, и вдруг наш медведь тихонько зарычал, забеспокоился - и где-то, недалеко от омута, послышались легкие всплески.

Цыгане тут же зажгли два больших костра, и все укрылись в тени.

А Лекса, будто почувал что-то, вскопил, подошел к самому омуту и опять запел, да громко, громко, словно зазывал кого-то... Тут и мы не выдержали - запели всем табором! Знаем, песня по воде далеко летит, во все стороны. Только замолчали, слышим - уже у самой

как медленно двигаются к нам словно из серебристого тумана споканые девушки. Нет, не русалки, а дочери Ниваша!.. Легкие, полупрозрачные... Сами светлые-светлые, блестят, будто перламутровые!

И тут все мы разом приметили: идет с ними - одна!.. Вся - радужная, хоть тоже полупрозрачная, но цветастая! Она! Мушка! Счастливая, радостная! Улыбаеся, светится! Все серебристые девушки остановились, лишь одна Мушка приблизилась к берегу, но из воды не вышла. Только одно темечко из омута чуть-чуть показалося...

Смотрит через воду на Лексу и вся сияет. А свет костра дрожит на ней, играет. Потом раза три плавно покружилась, покрасовалась перед нами, протянула свои ручки к Лексе и попятилась назад, в омут, к своим водяным подругам.

Не выдержал Лекса, повернулся к нам, громко, на весь берег, крикнул: "Прощайте, ромалэ!" - и заспешил в омут!

Все мы видели, как потянулся Лекса вслед за Мушкой. Вот уже и кудри по воде расплылись, а он все идет и идет в глубь омута. Поверите - никто из нас не остановил его, слова ему не сказал... Знали - нет ему жизни без Мушки.

Да и верили, сбережет она его. Правда, кто-то запел, все подхватили, и под нашу цыганскую песню скрылись и Мушка, и Лекса, и серебристые девушки в непростивной пучине. За ними нырнули русалки. Видим - снова засыпал омут, и по-прежнему медленно кружились в нем опавшие листья да коряги...

(Уривок з книги І. Ром-Лебедева "От цыганского хора к театру "Ромен").

Подарунок друзям - ромам до Міжнародного дня захисту дітей

У м. Чоп досі пам'ятають вечори в місцевій школі та в інших культурних закладах, де на різні свята з читанням своїх поезій, виконанням пісень на власні слова і музику виступала Тетяна Чуйко.

Зірка талановитої дівчинки згадала на 13-му році життя. Залишилися унікальні вірші. Перед смертю Тетянка просила маму, Ірину Петрівну, видати збірку її творів. Однак у наш час обичаї не так просто виконати. Та знайшлися добрі люди, які це зробили. Серед них - академік Микола Амосов та літературознавець, син відомого поета-дисидента Василя Стуса - Дмитро Стус. Завдяки їм, побачила світ збірка із 18 творів під назвою "Дорога до себе".

Фінансовими зусиллями Міністерства України у справах СМІ та молоді та колективу Всеукраїнського незалежного жіночого журналу "Краянка" видано другу збірку Теті Чуйко "Злечу у

небо, наче птах", тиражем 1 500 екз.

Днями бібліотеку з творів Теті Чуйко її мама - Ірина Петрівна - передала редакції газети "Романі Яг" для ромських шкіл області.

Вл.Інф.

Románi Jag

A Roma Nép Újsága
Manusengero Romano Nyevice

A lap a Nemzetközi Újjászületés Alapítvány támogatásával jelenik meg

Romák a nagy világban

Nagyobb figyelem a szegényeknek

A szociális tárca elképzelései szerint több mint 30 százalékkal többet fordítanak majd a hátrányos helyzetűek támogatására, mint két évvel ezelőtt. Jelentették be a minisztériumban.

Pazarlással vádolja az ellenzék a kormányt

Országimázs Központ helyett Orbán – imázs Központnak kellene nevezni azt az intézményt, amely kiagyalta a 2000-es költségvetésről szóló füzetet – fogalmazott napirend előtti felszólalásban Burány Sándor, MSZP frakcióvezetőhelyettese.

Befagyaszott civil pénzek

Egyetlen forinttal sem emelkedik a következő két évben a társadalmi szervezetek működési célú állami támogatásáért ki a költségvetési törvényjavaslatból. A civil szervezetek attól tartanak, hogy veszélybe kerül a működésük.

Konferencia a cigánymisszióról

A cigányság igényli a keresztény nagyegyházak keresztes és temetési szertartását Magyarországon, de kevésbé kapcsolódik be a gyülekezeti életébe, hitét nemigen gyakorolja – derült ki a cigánymisszió helyzetét áttenkítő konferencia sajtótájékoztatóján Pesten.

Lépesről Lépesre Iskolafejlesztő Program

Az Ec - Pec Alapítvány azzal a céllal jött létre, hogy a hátrányos helyzetű gyerekeket oktatató, nevelő, intézményekben (iskolákban, óvodákban) népszerűsítse a Lépesről Lépesre Gyermekközpontú Pedagógiai Programot, illetve, hogy biztosítsa a program továbbfejlesztését ott, ahol a módszert már régebben alakalmazzák.

Tudományos-gyakorlati konferencia a roma sajtóról

Május 29-dikén a Romani Jag székházában konferenciát tartottak.

A konferencián részt vettek: Orhán Galius, Okszana Volosenyuk, Vagyim Csepurnov, és még sokan mások. A konferenciát Ádám Aladár, a Romani Jag főszerkesztője nyitotta meg. Tásinec Olga a Kárpátok Euroregió munkatársa a következőket mondta: „A Kárpátok Euroregió továbbra is támogatni fogja a szövetség lapját. A lap Kelet-Európában jelentős helyet foglal el. Fordítsanak több figyelmet a romák eredetének a bemutatására”.

Vagyim Csepurnov, az Újjászületés Alapítvány képviselője a következőket mondta: „A lap a roma kultúrát mutatja be. Jó lenne ha létrehoznának egy közösséget, mely tömörítene az összes roma szervezetet. Ez az én külön véleményem. A központ sokkal jobban tudná képviselni értékeiket.”

Orhán Galius, a roma média menedzsere: „1986-ben jelent meg az első roma lap, de sajnos nem sokáig működött. A többségnek kell a lap. Ezáltal ismerik meg a roma világot, a romák helyzetét. A Romani Jag lap méltó helyet foglal el a roma újságok között. Egyetlen egy újság van Kelet – Európában, amely hasonlóan ábrázolja a roma világot, ezt Bulgáriában adják ki.

Orhán Galius újságíró. Többek között beszélt a rádiókról. 1963-ban alakult meg az első roma rádió Koszovóban. 1992-ben létrejött egy roma stúdió, Ausztrália, Belgrád, és Tver bázisán. Nagy siker volt. Spanyolországban is van roma rádió. 1981-ben megindul egy tv adás Jugoszláviában. Itt az újságírók romák voltak. A szerkesztő tagja volt Milosevicnek. Ő csak táncokat, kultúrát közvetített. Az újságírók szerzte széjjel vannak a világon. Macedóniában, ahol

A tudományos gyakorlati konferenci tagjai.

45 ezer roma él, két csatorna is működik. Ezenkívül még van magán tv is. Roma híreket közvetít a CNN és BBS. Magyarországon is működik egy tv, amely részletesen vizsgálja a roma életet. Orhán Galus még beszélt a lapunk hibáiról. Megemlítette a stilisztikai hibákat, többet kell írni a gyerekekről és a főiskoláskoról.

Jurij Bidzilja, a filológiai tudományok kandidátusa: „Ez a lap bemutatja a romák hagyományait, kultúráját, szociális problémáit stb. Többet kéne írni a romák eredetéről.

Többek között felszólalt még Okszana Volosenyuk, az Újjászületés Alapítvány menedzsere, Mikola Mokara, a történelmi tudományok doktora, Volodimir Fedinsinec író, Ádám József, a Roma szervezet elnöke, Horvát Tibor, az Ung-Romen elnöke, Papp Aladár, a Rom Som vezetője, Papp Emil, az Amaro Drom vezetője és Illés Mária író.

Az utolsó csengő előtt

Május 21-dikén elutaztunk a Munkácsi 14 Számú Általános Iskolába, ahol roma gyerekek tanulnak. Ebben az iskolába 450 tanuló jár. Az iskola igazgatója, Szabó Miklós, aki több mint 17 éve tölti be ezt a beosztást. Az intézményben kb. 1950 től, foglalkoznak roma gyerekek. Sok roma gyerek végezte el itt az általános iskolát. Az idén is 23 tanuló fejezi be a kilencedik osztályt.

2001 szeptemberétől kötelezővé vált a középiskolai végzettség. Ezért az egész 9 – dik osztály az esti iskolába lesz utalva.

Ottlétemkor bementem a harmadik osztályba. Ebben az osztályba harminc gyerek van bejegyezve, de jó ha a fele jár iskolába. Tanáruk Tegze Erzsébet, aki több mint tíz éve, hogy itt tanít, munkácsi születésű.

- Miért nem jár minden tanuló az iskolába? – kérdezem őt
- Maga is látja, csak 15 gyerek jár iskolába. Tegnap az egyiknek születésnapja volt, ezért nem jöttek.
- Hogyan tanulnak?
- Már szépen ír és olvas Balog Ráda és Balog Kata.
- Virág Viktor jó matematikus . Nincs olyan gyerek, aki ne tudna írni vagy olvasni az abc. – büszkélkedik a tanárnő.
- Balog Ráda és Balog Kati szépen ír.
- Milyen a kapcsolata a szülőkkel?
- Elég jó. Többször lemegeyk a táborba, és beszéltek velük.

A telep nem messze van az iskolától, mindössze háromszáz méterre. Elmondom a szülőknek, milyen fontos, hogy a gyerekeik tanuljanak.

- Tudás nélkül az ember nem viheti semmire.
- Kapnak e valamilyen segítyt?
- Sajnos nem kapunk senkitől semmit. Kaptunk az idén a KMKSZ-től írógépet és egy pár székét. Jó, hogy vannak könyveink, mert ha nem lennének nehéz lenne beszerezni. Füzeteket, tollakat a tanulók maguk vásárolnak.

A munkácsi 14 számú iskola harmadik osztálya.

- Úgy tudom, hogy a gyerekek kapnak ebédet is?
- Igen, ebédet azt kapunk. A megyei állami közigazgatás segítségével.
- Mit gondol, hogy lehetne a tanulók létszámát növelni?
- Ez szinte lehetetlen, mivel a szülők koldulni viszik a gyerekeket. .
- Szociális probléma az iskola járás is. Sokkal jobb volt az iskola járás a volt Szovjetunió alatt. Legalább akkor mindenkinek volt munkája. Ma csak néhányan van. Azok is utcaperőrök...

Roma – Magyar Diák Kulturális Fesztivál

Célunk a tavalyi év hagyományainak megfelelően egy olyan fesztivál szervezése, ahol cigány és nem cigány tanulók közösen mutatják be a roma kultúra értékeit. Hiszük, hogy egy ilyen lehetőség elősegíti a másság tisztelését, megbecsülését, miközben erősíti a roma gyerekek identitását. Egyrészt értékeinek felfedezése közelebb hozza egymáshoz a diákokat, valóságos tolerancia alakult ki.

A beregszászi 7-es számú iskola problémája

A beregszászi 7-es számú iskolában több mint húsz éve, tanítanak roma gyerekeket.

Ezelőtt párhuzamos osztály volt: magyar, ukrán. Az iskolának hivatalosan háromszáz tíz tanulója van. De jó ha egyharmada jár rendszeresen.

Beregszászban élnék talán a legszegényebb romák. A táborlakók ötven százaléka koldulni jár. Aki koldulni megy az viszi magával a gyereket is. A koldulás ma szociális probléma.

Selekte Tibor, angol nyelvű és irodalomszakos tanár, aki egyben igazgatóhelyettes beszélgettem.

Az ötödik és kilencedik osztályban oktatja az angolt.

- Hány éve tanít?
- Ebben az intézményben 16 éve – mondja Tibor.
- Mint látja, kevesen járnak iskolába. S tudásuk elmarad a nem roma tanulóktól. A szülők nem engedik a gyerekeket iskolába, mert koldulni viszik őket.

– Ma mennek Lembergbe, Kijevbe kérgetni. Május 23-dikán voltunk ebben az iskolában, de az intézményben alig volt tanuló.

– Vannak tehetséges diákok – mondja Tibor ilyen Pintye Andrea.

Ő most fejezi a kilencedik osztályt. Ő szeretne tovább tanulni, fodrászatot.

- De minden a szülőktől függ.
- Hány tanár van az iskolában?
- 15 tanár van az iskolában.

Minden nap munkánk azzal kezdődik, hogy megyünk a táborba, amely kétszáz méterre van, összeszedni a tanulókat.

(folyt. köv.)

A beregszászi 7-es számú iskola problémája

(folytatás)

De sajnos egyre kevesebben hajlandók jönni. Tavasz vége van s ezért a telep lakóinak ötven százaléka nincs itthon. Régen sokkal jobb volt mint most. Akkor legalább jártak iskolába a tanulók. Volt étkezde is, amely már öt éve nem létezik. Ma már a segélyen kívül, amit a református egyházat ad, nem kapunk támogatást egyetlen szervezettől sem. A református egyház ad kenyert margarint teát, s legalább nem éhezünk.

Tanulókat olyan életszínvonalhoz kell vezetni, amely lehetővé teszi a kellő erkölcsi életet. A szülő feladata. De hogyan lehetnek képesek erre a szülők, amikor nincs munkájuk.

Régebben szakkörök is működtek. Ma azokat sem támogatják.

Az idén 15 kilencedikes tanuló közül sokan nem fejezik be az iskolát, néhányan például Balog Renáta, Szabó Erzsébet szeretnének tovább tanulni.

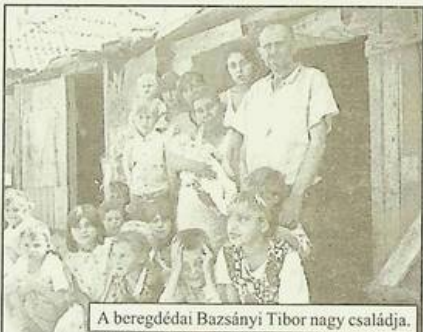
A beregszászi iskola nehéz problémákkal küzd.

120 szegény ember

A beregszászi járás Beregdédában mintegy 22 házban 120 roma tengeti életét.

A 22 ház, ha egyáltalán háznak lehet nevezni őket, egy szobásak. A 22 -dik ház deszkából összetakolt viskó, amelyben Bazsányi Tibor él nagyszámú családjával. Ez a család 14 tagból áll. A gyerekek közül négy a Tiboré, a többi pedig az unokái.

Az egyik unoka mozgássérült. Viték orvoshoz, de ma az orvosi ellátása gyógyszer sok pénzt igényel.

A beregdédai Bazsányi Tibor nagy családja.

Honnan vegyének ezek az emberek ennyi pénzt, amikor ilyen házban kell élniük. Amikor esik az eső előkerülnek az edények, amelyek tele lesznek esővízzel. A család jó, ha naponta egyszer főz valamit, azt is egy kis fazékban. A fiú tartja el a családot. Jár horgászni, a halat eladják vagy élelemre cserélik.

Zsúfoltan élnek a romák. A polgármester, Egressy István 250 hrvnyát kér az új helyhelyekért.

Van hely bőven, de a helyeket ingyen nem adják, honnan vegyének ennyi pénzt az emberek.

Egy éve Máté Sándor a telep bírója. Ő az egyetlen, aki kapott 25 ár földet. Földjét megműveli, de mi lesz a többi romával. A község házában van elég földje, de a romák ebből nem kapnak semmit.

Mikor jönnek rá arra, hogy a föld ma minden. Akinek van földje az jobban él.

Marinka József, hat gyermek édesapja. A múlt héten, fiát elküldte kenyérért, a körzeti rendőr, pont abban pillanatban ott volt a faluban, megállította a fiút és elvette a motorját. Hiába van papír hozzá. Akkor is, amikor József felment hozzá a község házára, kihajította a papírt az abalakon. Nagy nehezen, de vissza adta a motort.

A gyermeksegélyt sem adják pontosan. A telepen mindössze három nyugdíjas van. Mind a három a legkevesebb nyugdíjat kap, vagyis 58 hrvnyia nyugdíjat. Kulcsár Szerénynek, aki már nyugdíjas a férje gyógyszer hiányában halt meg. Nagyon várja a holocaustért járó pénzt, legalább jólaknak. Az apja magyar katona volt és elesett a II. világháborúban.

A 65 éves Kulcsár Bertalan apja, aki mindössze 18 éves volt odaveszett a háborúban. Alig várja azt a pillanatot, hogy megkapja a holocaustért járó pénzt.

A beregdédai táborból 15 gyerekek kellene iskolába járnia. De nem járnak már több mint egy éve. Nincs mit felvenniük, és nincs lábbeljük.

N.B.

2001. május 26-27 Egerben nemzetközi konferenciára került sor.

A konferenciát Köles Sándor, a Kárpátok Alapítvány ügyvezető igazgatója nyitotta meg. Sikeres kezdeményezéseket hallhatunk az oktatás, a kultúra területén

Ádám Aladár a fórumon beszélgetett Nagy Máriával, roma vezetővel.

– Légyszíves mutakozz be?

– Nagy Máriának hívnak.

Borsod megyében, Edelényben élek Miskolctól 27 km-re. Három diplomám van, a negyediket most szerezem. Mindegyik a pedagógiához kapcsolódik, az egyetemi pedig az antropológiához.

– Hogyan jött létre az Alapítványotok?

– A mi Alapítványunk ilyen kényszerítésből jött létre, mert 1992

juniusában, a tanév végén munkanélküliek lettünk. Most ha megkérdezed miért azért, mert megtanítottuk a cigány gyereket írni és olvasni. Ez nem nagyon tetszet az önkormányzati iskolának. Tehát nem érdekelte az ott dolgozó pedagógusokat a gyerekeink sorsa.

– Hány éve foglalkozol a Step by Step programmal?

– A 94-95 tanévtől.

– Az óvodátkban cigányok vagy gádzsók dolgoznak?

– Van egy cigány óvónőnk és a többi nem cigány. De ez tulajdonképpen a szülők választása.

– Az ott dolgozók cigány nyelven foglalkoznak a gyerekekkel?

– Nem. Semmi igény nincs rá. Nem beszélik a környéken a cigány nyelvet.

– Kap valamilyen segítyt az óvoda?

– Nem. Csak a Soros Alapítványtól. A többi pénzt pályázatok útján szerezük meg.

– Hány gyerek jár az óvodába?

Határmenti Roma Együttműködés a Kárpátok Eurorégióban

– Két csoportban 50 gyerek három éves kortól, ami a legideálisabb, hogy az iskolába kerülve ne legyenek problémák.

– Járnak az óvodába nem cigány gyerekek is?

– Az iskolában igen. Az óvodába egy-két gyerek. De ez teljesen a szülők választása alapján történik. A 295 gyerekből 70% roma és 30% nem roma.

– És az óvodában mit tanulnak a gyerekek?

– Fantasztikusan megerősödik az önbizalmuk a gyerekeknek. A tanulás az tevékenységi körökben történik.

– Van családod?

– Igen. Van két nagy lányom. Négy unokám. Ők az életem.

– Az unokáid milyen óvodába járnak?

– A mi óvodánkba.

– Nálunk is van Step by Step program és egy roma óvodánk 30 gyerekkel. Mit gondolsz, nem csinálhatnánk valamilyen közös proektet, vagy csereprogramot?

– Igen. Ebben nagy lehetőséget látok, mivel sok mindent megismerhetnek a gyerekek az egymáshoz való utazás során. Most is tartunk egy hasonló csereprogramot ebben a debrecenciek a partnereink.

– Hány éve foglalkozol gyerekekkel?

– 1993 januárjától.

– Edelényben sok a munkanélküli?

– Nálunk nagyon sok roma munkanélküli.

– Ezért olyan programokat indítunk be, melyek segítik a továbbtanulást, az elhelyezkedést. E téren is hasznos lenne az együttműködés.

Ádám Aladár.

A nemtörődömség emlékműve

Mélyen tisztelt Sztjepán Vasziljevics megkérjük adjon magyarázatot arra a helyzetre amely a Telman utcában alakult ki. Hozzánk sokan fordulnak panasszal. Ebben az utcában hiányzik a közművesítés, az emberek siralmas körülmények között élnek.

Sztjepan Szember Ungvár polgármestere : „ A Telman utcában már régen lefektettük a vízvezetékét.”

Az utat objektív okok miatt nem lehet megjavítani A múlt éven csatornázást is végeztünk. Az utat a mai pénzhány miatt nem tudjuk megjavítani. De körülbelül 2001 végére megcsináljuk.

Sztjepán Szember polgármester szavai után négy hónap telt el és mi változott?

30 évvel ezelőtt a megyei hivatalnokok fejében megjelent egy gondolat. A mocsári romákat egy új negyedbe a Telman utcába költöztették. A romákat a régi megszokott helyükről átköltöztették. A Telman utcában 14 barakk áll, ezekben régen tisztek éltek. Azt mondták, átköltözés idejélen. Azóta 30 év telt el de a romák mégis itt élnek. Lackó Mária, ezt nyilatkozta: „Én is azok között voltam, aki hit a városi önkormányzatnak. De eltelt 30 év. De még mindig ezekben a házakban élünk.” Még mindig hitegetnek. Az önkormányzat emberei sorra építik a palotáikat, a polgármesterek jöttek, mentek. De nálunk semmi nem változott. Ha rossz az idő fázunk. Amikor esik az eső, az összes edényünk megtelik esővízzel. Tavasszal a sár

A Telman utca lakói

miatt nem lehet közlekedni. A leaszfaltozott út a tábor előtt végződik. Nemrég vízcsövet cseréltek, de a víz nem folyik. Egyetlen ivóvízforrásunk egy töröt vezeték. Ide járnak a romák vödörrel és órákat töltenek hosszú sorban.

Nehéz elhinni, hogy ez Európa közepe. Az itt lakók, 15% -a tbc-ben és más betegségekben szenved. Nincs telefon. Ezért hát a világtól elszakított utca Ungvár szegénye, a nemtörődömség "monumentális emlékműve".

H.B.

Ciganizmusok

Állandósult kifejezések a cigány nyelvben

álmodik	suno dikhel	(álmot lát)
blőfföl	kamukore kerel	(blőffből csinál)
bosszant	holyate anel	(mégbe hoz)
bosszús	holyate si	(mégben van)
dicsecszik	thovel pe	(teszi magát)
elszökkik	chivel pe	(elveti magát)
esik a hó	del o jiv	(ad a hó)
esik az eső	del o brishind	(ad az eső)
hugyk békén!	muk man	(hagyj engem)
Isten veled	ách devleha	(maradj istennel)
megnőstül	romnya lel	(asszonyt vesz)
ravasz	budzhando/-i	(sokat tudó)
sánta	bangó/-i	(görbe)

A prepozíciók

-ban -ben -ba -be -ando -andi -ande	
himnem:	a házban (ba) andar o kher
nőnem:	az asztalban (ba) andar i kafidi
többes szám:	az emberekben (be) andar o manusha
ból- ből- andar	
a házból	andar o kher
az asztalból	andar i kafidi
az emberekből	andar o manusha

Árvíz – megállapodás a jándi romák házáiról Nyiregyháza.

Nyugvópontra jutott a jándi árvízkarosult roma családok ügye, miután a Belügyminisztérium és a nagyobb országos kisebbségi érdekvépviseleti szervezetek képviselői megállapodtak az érintettekkel a megromlított házak sorsáról.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок двадцять восьмий

Дієслова III дієвідміни

Пригадаймо!
Дієслова ромської мови поділяються на три дієвідміни.
До I дієвідміни належать дієслова корінь яких закінчуються на приголосну.
До II дієвідміни належать дієслова корінь яких закінчуються на голосну - а -.

До III дієвідміни належать дієслова, корінь яких закінчуються на приголосну (якщо на д, т, н, л, то вони пом'якшуються); для першої особи однини та множини й для другої особи наказового способу дієслів характерно, що до кореня додається формант -юв/-ув. Наприклад: сікльював (вчуся), мардював (битий).

Теперішній час
Перша особа однини й множини теперішнього часу розповідного способу має форми: (ме) сікльював, (аме) сікльював.

Друга та третя особа обох чисел має редуковану (скорочену) форму: (ту) сікльюс, (вов/вой) сікльюл, (тумен) сікльон, (оне) сікльонс.

Таке ж скорочення спостерігається й у дієсловах III дієвідміни майбутнього часу (сікльювава, сікльюга), минулого часу недоконаного виду та теперішнього часу умовного способу (сікльювавас /бі/, сікльюгас /бі/).

Наказовий спосіб
Сіклью! (Учись!) Сіклью! (Учи!)
Цілісне дїєвідмінювання дієслів III дієвідміни виглядає так:

Теперішній час	
однина	множина
1 особа ме сікльював	1 особа аме сікльював
2 ос. ту сікльюс	2 ос. тумен сікльюл
3 ос. вов/вой сікльюл	3 ос. оне сікльюл

Майбутній час	
однина	множина
1 ос. ме сікльювава	1 ос. аме сікльювага
2 ос. ту сікльюга	2 ос. тумен сікльюна
3 ос. вов/вой сікльюла	3 ос. оне сікльюна

Минулий час недоконаний вид	
однина	множина
1 ос. ме сікльювавас	1 ос. аме сікльювагас
(сікльювас)	
2 ос. ту сікльюга	2 ос. тумен сікльюнас
3 ос. вов/вой сікльюлас	3 ос. оне сікльюнас

Минулий час доконаний вид	
однина	множина
1 ос. ме сікльільом	1 ос. аме сікльільям
2 ос. ту сікльільял	2 ос. тумен сікльільял
3 ос. вов/вой сікльільял(с)	3 ос. оне сікльільял

Минулий час умовний спосіб	
однина	множина
1 ос. ме сікльільюмас	1 ос. аме сікльільямас
2 ос. ту сікльільялас	2 ос. тумен сікльільянас
3 ос. вов/вой сікльільягас	3 ос. оне сікльільягас

Тобто у дієслів III дієвідміни зустрічаються, власне, три основи: сікльюв-, сікльіль-, сікльіль-.

Як ромам наречених шукали

Під'їхав якось ромський табір до підніжжя гори. Зупинилися на ніч, розкинули шатри.

А жили у цьому таборі три брата, яким саме настав час вибрати собі пару по душі й по характеру. Отож, пішли вони за радою до найстаршого та мудрого рома Пгуро, якого всі в таборі дуже поважали.

- Що ж, - сказав Пгуро братам, - допоможу я вам зробити вибір. Ідїть на гору й принесїть те, що кожен з вас хотїв би подарувати своїй нареченій. Як серце ваше вирішить, так і доля ваша складеться.

Вибрались брати у дорогу. Довго бродив старший брат по схилах пр, аж поки не знайшов яскраво сяючий золотий самородок

- Ось найкращий подарунок для майбутньої нареченої! - мовив він. - І дорогий, і гарний...

До самої вечірньої зорі ходив по горах у пошуках подарунку середущий брат, а коли почало темнїти, побачив він на гірській стежці оленя.

- Ось найкращий подарунок для майбутньої нареченої! - зрадїв середущий брат і вистрїлив.

Всі ноги сходив у пошуках подарунка молодший брат. Із першими променями ранішньої зорї дійшов він до самої вершини гори. Озираючись навкруги й ахнув: прямо перед ним росла квітка казкової краси. Обережно зїрвав ром цю квітку й заспїшив назад у свій табір...

- Хороший подарунок ти знайшов, - сказав Пгуро старшому братові, дивлячись на злиток золота. - По всьому видно, що любиш ти багатство. А тому потрібна тобі така дружина, котра б могла твоє багатство зберегти. Ось тобі найжадїбніша наречена!

І вибрали старшому братові найжадїбнішу дївчину у всьому ромському таборі.

- Хороший подарунок, - сказав Пгуро, дивлячись на тушу оленя, яку притяг з собою середущий брат. - Бачу, що любиш ти поїсти, а тому хороший апетит повинен бути й у твоєї майбутньої дружини. Тому й бути тобі одруженим на найтовстїшій ромці!

І вибрали середущому братові найтовстїшу дївчину в таборі.

Побачивши подарунок молодшого брата, Пгуро посміхнувся.

- Дивїться, ромале, - сказав старий, - вміє цей хлопець красу бачити. Й тому гідний він найгарнїшої дружини!

І вибрали молодшому братові найгарнїшу дївчину табору.

Взято з зїрки казок Є.Друц, О.Геспер, "Золотї цеглини".

Сар о Рома роден боврен

Джалас варесар романо таборо ай тердїля паша плай. Ачгадїля пе ратяте ай розтгоде пенгере цергі. Джївенас андо таборо трїн пргал ай авїлас е врама те роден пенге ромнян лачга вовдїса ай лаче характероса. Джан ко майпгуро, ко майгодявер ром лес сако каменас ай баро патїволо сас, лес вїнїнас Пгуро.

- Со, - пгенел о Пгуро е пргаленге. - Жутїя ме тумен андо ту маро лачго цїльо. Джан по плай ай анен кодо, со сако камло бї те дарїнен песка терняке.

Сар тумаро іло пгенла, каде тумарї бахт авла.

Джан о пргала андо дром.

Бут пїгрїлас о майпгуро пргал по вешенгере плай ай арагглас баро, сар о бар, сомнакуно сомнак.

Кадо майшукар дарункос авла мура пїрамняке, пгенел о майпгуро пргал. - Кадо куч ай шукар...

Джї кай е ратї пїгрїлас по плай ай роделас дарункос о машкаруно пргал, ай кана барї ратї сас дїкгел вов пе вешеско дроморо екга оленя.

- Кодо авла майшукар дарункос мура пїрамняке! - лошайлас о машкаруно пргал ай пушке дас (лївїнда) ле оленьос.

О майтерно пргал са песке пїндре тейле пїгрїда са роделас дарункос. Йовкор детегара (тосара) геїлїя по майувчо плай. Дїкгел крїял ай о муй пгтердас аврї. Дїкгел паша лесте барол майшукар парамїсакерї лулудї. Ловкес чїндїя о пргал е лулудї ай майсїго нашлас андо пексеро таборо.

- Лачго дарункос ту араггїял, - пгенел о Пгуро пе пгуредере пргалеске, дїкгел по сомнакуно сомнак. - Днїгол со ту камес о барвалїпе. Тухе тробуй касава ромня, савї шай додїкгел тїро барвалїпен. Аке тухе майжажвала пїрамня.

Ай кїде аврї е майпгуре пргалеске майжажвала чїя андало са таборо.

- Лачго дарункос, - пгенел о Пгуро, дїкгел пе мундало оленьос, сава андас о машкаруно пргал. - Дїкав, со ту камес о хабен, лачго апетїто тробуй тавел ке тїрї ромнї. Те авел тут майгтувлї ромнї!

Ай кїне аврї ле машкарутне пргалеске майгтувля чїя андо таборо.

Дїкгел о дарунко ле тернедере пргалеске, о Пгуро асаяс.

- Дїкген, ромале, - пгенел о Пгуро, - джанел о чїгаво о шукарїне. Каде ві т'авел.

Аврї кїне ле тернедере пргалеске ла майшукара чїяора анда са табора.

Переклад ромською Аладара Адама

Вїгдадай загадку!

Те пре лесте бароз, вов на айсо базо, але зїн вїнуно бало. Со пре лесте бароз?

О Рома песнен: о руково, е рукої, о руконо. Дїкалес, сар вакерен кавер Рома?

Якїдо ростуть на ньому, то вїн не зовчїяїне поросє, а дїкий кабан. Що на ньому росте?

Чїрїсі, трастунї, Опрє цїсьюл, тейле бароз, Вїчїїен тут

Залїзїїн птах, Назорї змїсїацїстьє, Вїгузу збїльїшутьє, Скажїє, як назїваєтьєсь!

Вїдповїдї на загадки №9 (38): Ангрїштї. Балвал. Васт.

Романе чїтїїне

Ромскїї приказкїї

- Савї патїв дес ту тїра да тїре дадєс, айїс патїв шай ужарєс тїре чїгавендар. Як поважєш своїх батькїв, так поважїтїмуть тебє твої дїтї.
- Е фамиля дїквел мїштєс, те екг аврес ахальол. Сїм'я жїве добре, якїдо один одного поважєє.
- Лачго лав сар маро. Добре слово начє хлїб.
- Думатар араггел пес о лава. Думкїї породжукють слова.
- Пал о повра прїнджарєс чїрїклес, пал о лава прїнджарєс манушєс. Птаха вїдїнаєш за прїям, а лїудїну за тїї словами.
- На палїкер ваш о хабен, палїкер ваш о лачго лав. Не дякуй за їху, але за добре слова.

РОМАНИ ЯЗ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**
Редакція не завжди подїляє позицію авторів. За точність наведених фактїв вїдповїдає автор. Редакція зберїгає за собою право виправлїти мову і скорочувати матерїалї.
Повнїй або частковїй перодрук матерїалїє дозволяетьєся лїше з посиланнєм на "Романї Яз"
Адреса редакцїї: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а, телефакс 1-58-05.
E-mail: romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.boom.ru
Вїддруковано в Ужгородскїї мїській друкарнї, вул. Руська 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тїраж 2500. Зам. №1348